

UDK: 811.512.133'373.7:398.9 (=512.133)

UST KIYIM VA ULARNING QISMI NOMLARI

Nurova Yulduz Ubaydullayevna

BuxDPI. Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD, dotsent).

yulduznurova@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.23194057>

Annotatsiya. Ushbu maqolada ust kiyimlar oyoq kiyimdan tashqari ustdan kiyiladigan barcha kiyimlarni anglatuvchi so'zlarning etimologiyalik xususiyatlari tahlili izohlab berilgan.

Kalit so'zlar: guppi, jubba, jiba, jeva, barra po'stin, yarg'oq.

ВЕРХНЯЯ ОДЕЖДА И НАЗВАНИЯ ЕЕ ЧАСТЕЙ

Аннотация. В данной статье анализируются этимологические особенности слов, обозначающих всю одежду, носимую поверх тела, за исключением верхней одежды и обуви.

Ключевые слова: гуппи, Джубба, Жиба, Жева, Барра Постин, Яргак.

NAMES OF OUTERWEAR AND THEIR PARTS

Abstract. This article analyzes the etymological features of words denoting all clothing worn over the body, except for outerwear and footwear.

Keywords: guppi, jubba, jiba, jeva, barra postin, yargaq.

- **Kirish (Introduction).** bilan o'rganadi.

"Etnos" kelib chiqish, tarix, moddiy va ruhiy madaniyat, til, ong umumiyliги asosida vujudga kelgan birlik bo'lib, "lingvistika" esa tilshunoslik demakdir. Shu ma'noda etnolingvistika etnosning til xususiyatlarini tadqiq etadi. Zamonaviy tilshunoslikda etnolingvistika haqida keng va tor tushuncha mavjud.

Keng ma'noda etnolingvistika lingvistik usullar, formal ko'rinishidan qat'iy nazar (so'z, predmet, marosim) xalq psixologiyasi va mifologiyasi orqali madaniyat ifodasini kompleks o'rganuvchi fan hisoblanadi.

Tor ma'noda etnolingvistika – tilshunoslikning yo'nalishi hisoblanib, tilning madaniyatga bo'lgan munosabati, tadriji va faoliyat yuritishi jarayonida lisoniy, etnomadaniy va etnopsixologik omillarning o'zaro ta'sirini o'rganadi. N.I.Tolstoyning fikricha, lingvofolkloristika ham etnolingvistikaning tarkibiy qismi bo'lib, rus filologiyasida XX asrning ikkinchi yarmida Aleksandr Afanasevich Potebnya, Pyotr Grigorevich Bogatirev, Aleksandr Nikolayevich Veselovskiy, Aleksandr Timofeyevich Xrolenko kabi olimlarning fundamental asarlari negizida yuzaga kelgan.

- **Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology)**

O'zbek tilida to'y marosimi nomlari umumiy holatda A.Jo'raboyev, F.Hayitovlar; Buxoro guruh shevalari asosida Z.Xusainova, Qashqadaryo vohasi misolida S.Davlatov, Xorazm to'y qo'shiqlari misolida N.Kurbonboyeva, Turkiston qarluq til shevalarida to'y marosimi nomlari Sh.Nurilloeva, Surxondaryo to'y-marosim qo'shiqlari L.Xudayqulova, Surxondaryo vohasi to'y marosimi etnografizmlarining semantik tabiati va lingvomadaniy tadqiqi N.Kurbanazarovalar tomonidan amalga oshirilgan.

Ushbu tadqiqotlar haqida N.Kurbanazarova “Surxondaryo vohasi to‘y marosimi etnografizmlarining semantik tabiati va lingvomadaniy tadqiqi” nomli dissertatsiyasida atroflicha ma’lumot berganligi sababli biz takroran ushbu ishlar bo‘yicha ma’lumot berishdan cheklandik.

- **Tahlil va natijalar (Analysis and results)** *Po‘stin*ni bir yil kiyib do‘stingga ber, Ikki yil kiyib – dushmaningga.

2.2. Po‘stin – (fors-tojikcha *po‘st* – teri, *-in* – qo‘shimcha) junini to‘kmay oshlangan teridan (qo‘y terisidan) chopon shaklida tikiladigan sovuqda kiyiladigan ustki kiyim. Uning turlari quyidagicha nomlanadi: *tulki po‘stin* – astari tulki mo‘ynasidan tikiladi; *barra po‘stin* – barra qo‘y terisidan tikilgan po‘stin; *suvsar po‘stin* – astari suvsar mo‘ynasidan tikiladi; Mo‘ynado‘zlar tulki terilarini po‘stinga ishlatganda pochalarini qirqib tashlaydilar. Shu xil pochalarni bir-biriga ulab tayyorlangan po‘stin pocha po‘stin deyiladi. *Silqma po‘stin* – juni tashqariga qilib tikilgan po‘stin.

Buni ko‘proq cho‘ponlar kiyadi. Qor, yomg‘irda yurganda silkib-silkib yurilsa, junlari ustiga, orasiga kirgan qor, yomg‘ir suvlari tushib ketgan. XI asrdan to XIV–XV asrlargacha bo‘lgan yozma manbalarda po‘stinning ayrim xillarini ifodalovchi nomlar uchraydi. Ular po‘stinning qanday teri, mo‘ynadan tayyorlanishiga ko‘ra yoki mahsulot nomi bilan yuritilgan [7, 23].

Mahmud Koshg‘ariyning “Devonu lug‘otit turk” asarida po‘stin ma’nosida turli mo‘ynadan tikilgan quyidagi nomlar ham uchraydi: “*icho‘q* – shoqol, olmaxon va boshqa hayvonlarning terisidan qilingan po‘stin [113, 97], *‘icho‘klödi* – u to‘niga suvsar, olmaxon va shunga o‘xshash hayvonlarning mo‘ynasi [113, 296], *‘ichmāklāndī*, *‘ēr ‘ichmāklāndī* – odam barra qo‘zichoq terisidan po‘stin (ichmak) kiydi. Po‘stinlik bo‘ldi, po‘stinga ega bo‘ldi mazmunida ham bu so‘z qo‘llanadi: *‘ichmāklāno ‘r’*” [113, 303].

Navoiy asarlarida esa os – oq po‘stin ma’nosida qo‘llangan:

Jahon sho‘xin qilg‘il ixlos, Ki kiyimish to‘n bila kundan kishi os [108, 354].

- **Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations)**

Xulosa sifatida ta’kidlash kerakki, o‘zbek xalq paremlarida *guppi*, *po‘stin*, *yarg‘oq*, *kiyiz*, *kamzul*, *mursak*, *ko‘ylak*, *chopon*, *to‘n*, *kish*, *paranji*, *yopinchiq*, *janda*, *kapanak* singari ust kiyim; *yoqa*, *kishan yoqa*, *suvsar yoqa*, *eng*, *tugma*, *yamoq*, *etak*, *avra*, *astar*, *yamoq*, *hamyon*, *kissa*, *piltakach* kabi ularning qismi nomlari qo‘llanganligi ma’lum bo‘ldi.

Foydalangan adabiyotlar ro‘yxati (References)

1. Аноятшоев С.М. Этнолингвистический анализ лексики лекарственных растений язкковой бадахшанского ареала: Автореф.дисс.канд.филол.наук. – Душанбе, 2021. – 29 с.
2. Валихонова Г.К. Фарғона водийси уйғурларида анъанавий ва замонавий этномаданий жараёнлар: Тарих фан.бўйича фалс.док. (ПхД) дис.автореферати. –Т., 2018. – 54 б.
3. Давлатов С. Қашқадарё воҳаси ўзбек тўй маросимлари фольклори: Филол. фан. ном. дисс. автореф. – Т.,1996. – 24 б.
4. Жўраева Б. Мақолларнинг лисоний мавқеи ва маъновий-услубий қўлланилиши: Филол. фанлари номзоди.... дисс. – Самарқанд, 2002. – 136 б.

5. Касимова Р.Р. Ўзбек тўй ва мотам маросим фольклори матнларининг инглизча таржимасида этнографизмларнинг берилиши: Фил.фан.бўйича фалсафа доктори (PhD) дисс. – Т., 2018. – 169 б.
6. Тошева Д.А. Зооним компонентли мақолларнинг лингвокультурологик хусусиятлари: Филол. фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) дисс. автореф. – Т., 2017. – 24 б.